

Tüm Mitolojilerin Anahtarı*

Kwame Anthony Appiah

Çeviri: Kübra Yılmaz

Yirmi dokuzunda hevesli bir antropolog olan Claude Lévi-Strauss, 1937’de mesleğinin erginliğe geçiş aşaması olarak saha çalışması yapmanın zamanı geldiğine karar verdi. Polonya doğumlu ve İngiliz eğitimli Bronislaw Malinowski, I. Dünya Savaşı sırasında Trobriand Adalıları arasına yerleşip birkaç yıl orada yaşayarak ve onlar hakkında kitap yayımlayarak gözlem ve teoriyi bir araya getiren kendi modelini kurmuştu. On yıl sonra, Edward Evans-Pritchard yaklaşık iki yılını yukarı Nil’in Azand topluluğu arasında tek başına yaşayarak geçirdi. O da epistemoloji ve bilimsel açıklama konusunda felsefi çalışmaları derinden etkileyen bir kitap yazdı. Lévi-Strauss gözlemlerini Brezilya topraklarında geniş bir alan kaplayan Mato Grosso’nun Nambikwara kabileleri üzerine yaptı. Ama onun yöntemleri farklıydı.

Bu binlerce mil kareye yayılan, gelişmemiş dünyaya girmek bir takım işi ve plan gerektiriyordu. O sıralar kendisinininkine benzer akademik araştırmalar yapan karısı Dina, bir doğa bilimci ve doktor olan J. A. Vellard ve birkaç ağır ekipmanın olduğu bir araştırma ekibi kurdu. Yirmi adam, on beş katır, otuz öküz, silahlar ve üç bin mermilik cephane topladı. Malinowski’nin çabalarını unuttun; bu Sir Richard Burton, John Speke tarzında hatta belki Fitzcarraldo’dan etkilenilmiş bir keşif gezisiydi.

Sciences Po’da çağdaş tarih profesörü olan Emmanuelle Loyer’in Lévi-Strauss hakkındaki uzun ve hararetleli [biyografisi](#)nde anlattığına göre çoğu zaman ziyaretçilerin sayısı ziyaret edilen Kızılderililerin sayısını geçiyordu. Bölgedeki tehditlerin farkında olan ekip hiçbir yerde uzun süre kalmadı. Lévi-Strauss São Paulo’da yaşayan bir arkadaşına mektupta şöyle anlatıyor:

“Tamamen çıplak (ne yazık ki vücutları güzel değil) ve son derece misafirperver bir doğaya sahip on beş erkeğin, kadının ve çocuğun arasından yazıyorum. Ve bunlar beş yıl önce Jurena’da Protestan elçiyi katleden grubun üyeleri hatta muhtemelen aynı kişiler.”

Bir keresinde Vellard, Nambikwaralıların kürar[†] kullandıkları okları test etmeye karar verdi, bir köpeğe dürttü ve boğularak ölüşünü izledi. Dina (Loyer’in iyi bir şekilde alıntı yaptığı) günlüklerinde dokunaklı bir dille şöyle yazıyordu: “Ölmeye hazır değilim ve bu maceradan dönmek istiyorum. Aksi takdirde maceradan öte bir şey olmayacak zaten.”

“Macera” oldukça yerinde bir tabir gibi görünüyor. Lévi-Strauss aşına olduğu dünyalardan

* **Orijinal Kaynak:** Appiah, Kwame Anthony. (2020, February 13). “[The Key to All Mythologies](#)”, *The New York Review of Books*.

Atıf Şekli: Appiah, Kwame Anthony. (2020, Aralık 19). “Tüm Mitolojilerin Anahtarı”, Çev. Kübra Yılmaz, *sosyalbilimler.org*, **Link:** <https://sosyalbilimler.org/mitolojilerin-anahtari>

[†] Bazı Güney Amerika bitkilerinin kabuklarından ve saplarından elde edilen acı bir madde. Motor sinirleri felç eder ve bazı Kızılderililer tarafından oklarını ve üfleme borusu dartlarını zehirlemek için kullanılır. —ÇN

kesinlikle çok uzaktaydı. Küçükken haham olan büyükbabasının hatrına sünnet edilmiş; Alsaslı, Yahudi kökenli ve ziyadesiyle seküler bir ailede büyümüştü. Babası modası giderek sönen Beaux-Arts tarzında bir ressamdı. Loyer aileyi “değer kaybeden burjuvazi” olarak tanımlıyor. Lévi-Strauss Sorbonne’da Hukuk ve Felsefe okuyup çift diploma aldı. 1931’de felsefe öğretmenliği kariyeri için bir memurluk sınavına girdi. 1932’de, kendisi gibi Sorbonne’da felsefe okumuş ve memur olmuş Dina Dreyfus’la evlendi.

Her ikisi de devlet liselerinde öğretmenlik yapmayı bıraktı ama derin entelektüel iştahını korudu. Kendi tabiriyle Lévi-Strauss’un “entelektüel metresleri” Marx, Freud ve jeoloji idi. 1933’te Robert Lowie’nin *Primitive Society* çalışmasını okudu ve antropolojinin onun çeşitli ilgi alanlarını bir araya getirebileceğine karar verdi. Malinowski, James Frazer, Marcel Mauss, Alfred Radcliffe-Brown ve Franz Boas dahil etnografik külliyata ait her şeyi yalayıp yuttu. Yine de örgün bir saha eğitiminden yoksun olduğu için, lise öğretmenliği hayatının dışında somut bir rotası yoktu. Lévi-Strauss’un Brezilya’da bulunmasının nedeni tek düzgün akademik pozisyon teklifinin São Paulo Üniversitesi’nden gelmesiydi.

Brezilya’da yaptığı etnografik gezilerin gelişigüzel olduğu açıktı. Mesela ilk ziyaretlerinden birini balıkçı rehberi tütün istediği ve orada yetiştirildiğini bildiği için Bororo’ya yapmıştı. Ağır silahlı, Mato Grosso boyunca gıcırdattığı karavanıyla Kızılderili köylerine yaptığı ziyaretler sadece kısa değil, aynı zamanda araçlarla gerçekleştirilen etnografik birer hızlandırılmış tanışma gibiydi. Yerli dilleri konuşmadı, Portekizcesi bile akıcı değildi. Görüşmeler Portekizce konuşan bir köylü ile onun sözlerini Fransızcaya tercüme eden bir başkası aracılığı ile gerçekleşirdi. Lévi-Strauss bundan utanmazdı. Mundé’de dört gün geçirdi, akrabalık sistemleri ve kelime hazineleri hakkında görüşlerle oradan ayrıldı. Bu vahşi otodidakt, bir yandan, aklındaki şemaları uygun bulduğu her yere yerleştirirdi.

Bir köyden diğerine altı aylık bir kariyerin ardından macera sona ermişti. Bu, sahaya yaptığı ilk ve son ciddi hücum olacaktı (Daha sonra en ünlü kitabı olan *Tristes Tropiques* [Hüzünlü Dönenceler]’un meşhur ilk cümlesini yazacaktı: “Seyahat etmekten ve kaşiflerden nefret ediyorum.”) Eski bir biyografi yazarı olan Patrick Wilcken, *Claude Lévi-Strauss: The Poet in the Laboratory* (2010) adlı çalışmada: “1950’lerde hiçbir ciddi antropolog böylesine tuhaf bir yolculuktan paçayı kurtaramazdı” der. Lévi-Strauss kendisinin yetenekleri ve ilgi alanlarının nerede yattığı konusunda yanılgıları olduğunu söyler: “Bir saha çalışanı değil, kütüphane insanı olduğumu erken fark ettim.” Bu Fransız adamın kendi sözlerinden de yola çıkarak, Evans-Pritchard’ın etnografiye yaklaşımı, Lévi-Strauss’unkinin yanında ham kalmıştı diyebiliriz.

1939 baharında Paris’e dönen Lévi-Strauss, Güney Amerikalı muhbirlerden topladığı yüzlerce nesneden bazılarını sergilemek için Musée de l’Homme’a yerleşti. Karısından ayrıldı ve -tanrılarının geri döndüğünü sanan Pasifik adalarının bir fonograf tarafından kandırılışını konu alan- bir romana başladı (ama bitirmedi). Çalışma başlığı: “Hüzünlü Dönenceler” idi.

Yaklaşan Nazi tehdidine gelince, onun anlaşılması güç Marksist analizi onu bunun geçici bir fırtına olduğunu düşünmeye yöneltti. Bunu bir arkadaşına “Alman orta sınıflarının enflasyon döneminde gelişmeyi başaran Yahudilere karşı hissettiği kıskançlık meselesi” olarak açıklıyor. Savaş başladığında ve

Haziran 1940'ta Fransa teslim olduğunda orduya çağrıldı. Kendini Montpellier'de buldu. Paris'te daha prestijli bir pozisyonda öğretime başlama umuduyla geri dönme izni almak için Vichy'ye gitti. Anılarında: "Yetkili memur bana baktı, şaşkınlıkla: 'Seninki gibi bir isimle, Paris'e mi? Ciddi olamazsın!' dedi. Ancak o zaman anlamaya başladım." diyor. Etnografik karşılaşmalarda adeti olduğu üzere Lévi-Strauss, gerçeğin karmaşık mecburiyetleri yerine kendi modellerine ve analizlerine öncelik vermeye meyillidir.

Sonunda, 1941'de Amerika'ya vize aldı. (Avrupalı akademik mülteciler için bir sığınak olan New School tarafından sosyal araştırmalar için verilen iş teklifinin süresi uzatılmıştı.) Zorlu bir geçişin ardından New York'a ulaştı. New School'da, öğrencilere kot pantolon üreticisini anımsatması diye adını "Claude L. Strauss" şeklinde düzenlediler. Ayrıca General de Gaulle'e bağlılık sözü vererek sürgündeki Fransız hükümet gruplarına ulaşmanın yolunu buldu. Ama orada yaşadığı dönem New York bir sığınaktan çok daha fazlasıydı, çünkü kendisi gibi mülteci olan, bilgili ve keyfine düşkün bir Rus dilbilimci Roman Jakobson ile hayatını değiştiren bir arkadaşlık kurdu.

Jakobson aynı zamanda bir yapısalcıydı: O zamanlar az tanınan İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure'un çalışmalarında ustalaşmıştı. Bir avuç temel fikir çıkarmış ve bunlarla neler yapılabileceğini düşünmüştü. Bu fikirler arasında soyut bir sistem olarak tasarlanan dil ile belirli telaffuzlar olarak kabul edilen konuşma arasındaki ayrım vardı. Bir diğeri "işaretler" in ne anlama geldiğiyle ilgiliydi. Anlamli en küçük dilsel ses birimi olan 'fonem'i ele aldı. Bir fonem, yalnızca içinde bulunduğu bir kelimeyi başka bir kelimeden ayırt etmede önemliydi [örneğin: "goat" (keçi) ile "coat" (ceket)]. Üçüncü bir fikir, bu tür varlıklar arasındaki ilişkiler hakkındaydı. Bazıları birbirinin yerine geçebilir. Sesli patlamalı "b", sessiz patlamalı "p" nin yerine geçebilir ["bat"(yarasa) ile "pat"(tokat) gibi]. Ya da bazıları yan yana gelebilirler [bir "r" sesinin "bat"ı (yarasayı) "brat"e (çocuğa) dönüştürmesi gibi]. Birbirinin yerine geçenleri "paradigmatik", yan yana gelenleri "sentagmatik" olarak adlandırdı.

Bu model diğer alanlara genişletilebilir. "Cap", "bonnet", "helmet", "boater", "trilby" (kep, bone, kask, hasır şapka, fötr) kelimelerinin birbiriyle ilişkileri paradigmatiktir, sizin başınızla ilişkileri sentagmatiktir. Aynı şey "brogue", "sandals", "clogs", "boots" (ayakkabı, sandalet, takunya, bot) için de geçerli. Her biri ayaklarınızla sentagmatiktir. Bir kere bu ilişkiyi kurduktan sonra, iki kıyafet sınıfını (alt ve üst; havada ve toprakta) diğer ikili karşıtlıklarıyla (ki her ikisi de vücudu çevreden korur) eşleştirebilirsiniz. Unutulmaması gereken terslikler de var: Yemek hazırlarken saç fileleri ve şapkalar çevrenin vücuttan korunmasına hizmet eder. Ya da Batı Fransa'da bulunan hor görülen azınlık olan Cagot'lar toprağı onların ayaklarından korumak için ayakkabı giymek zorundaydı.

Antropolojik teoriye dair iddialı bir çalışma yazmaya koyulan Lévi-Strauss, "akrabalığın temelini" ailenin en küçük biriminden başlayıp; yapısal analiz tekniklerini o zamanlar geçerli olan 'akrabalık ve genetik aktarımı' hakkındaki antropolojik saplantılara uygulayarak tanımladı. Aslında, kadınların aktarımında kilit nesne olduğunu varsayarak ikisini birleştirmeyi başardı. 1947'de Fransa'ya döndüğünde, Sorbonne'da ana tezi olarak "Akrabalığın Temel Yapıları" çalışmasını sundu. Bu çalışma onu akademik pozisyonlar için daha nitelikli hale getirecekti. Ertesi yıl yayımlandığında ses getirdi. Anlatılana göre

başkalarının göremediği bağıntıları onun gördüğüne dair binlerce etnografik yorum vardı. Gerçek evlilik ilişkisinde karşılıklılığın karı koca arasında değil, kadınları değiş tokuş yapan erkek grupları arasında olduğunu açıkladı. (Erkekler “eşleri alan ve kız kardeşleri veren” ya da “borçlular ve alacaklılar” olarak görülmeliydi.) Simone de Beauvoir ona rapsodik (demek doğru olur) bir inceleme yaptı, bazıları ise eserin büyüklük ve önemini *Das Kapital*’e benzetti. Talebe, yapısalcılık kilisesinde papa olmuştu.

1955 yılında Lévi-Strauss, asıl entelektüel kariyerini başlatan *The Structural Study of Myth* adlı yazıyı yayınladı. Burada, Saussurean’ın bir çalışmada en küçük bileşeni belirleme ilkesini takip edip “mytheme” (mit’in en küçük parçası)’e ulaştı; onun sentagmatik ve paradigmatic permütasyonlarını araştırdı. Eteocles, kardeşi Polyneices’i öldürür. Oedipus, babası Laius’u öldürür. Oedipus, Jocasta ile evlenir. Antigone, bir fermanı çiğneyerek kardeşini gömer. Her biri bir “myteme” idi. İlk ikisi “kan bağı” küçümsemek” başlığı altında dikey bir sütunda; ikinci ikili ise “kan bağına aşırı önem verme” kısmında gruplandırabilir.

Bu şekilde bir dizi sütun altında, daha pek çok ilişki ve tema şekillendirilerek bir sistem oluşmaya başladı. Lévi-Strauss’un çok sevdiği bir metafor olan orkestra müziğinin çıtalarında olduğu gibi efsanevi yapılar hem dikey hem de yatay olarak okunacaktı. Ve başka bir boyutta, daha büyük bir tema ortaya çıktı: insanlığın kökeninin topraktan geldiğini kabul eden kadim inanç ile erkek ve kadından doğduğumuz bilgisi arasındaki çekişme tartışıldı. O, sonraki formülasyonunda daha açık bir dille tüm mitlerin doğadan kültüre geçişle ilgili olduğunu söyledi.

O sırada, Ecole pratique des Hautes études’in miskinleşmiş din bölümünde ders veriyordu. Müttetikleri ona August Collège de France’da yer bulmaya çalışsalar da çabaları engellenmişti (O haklı olarak buna anti-Semitizmin sebep olduğunu düşündü.) Ama bir avantajı vardı: Eğer örneklemini orada yazmamış olsaydı daha sonra (bir nevi geziyi sevmeyen bir gezginin anıları olan) *Hüzünlü Dönenceler*’i (1955) yayımlamaya asla cesaret edemeyeceğini söylüyor. Başka bir yerde tuttuğu notlarında, itirafeder bir üslupla, kitabın en çok satanlardan olduğunu söylüyor. Kitap mesleğine dair düşüncelerini, çeşitli seyahatlerinin güçlü bir anlatımını ve kültürel çeşitliliğin azalmasına ilişkin matemini içeriyordu. “Keşke bozulmamış, henüz kirletilmemiş bir manzaranın tüm ihtişamını görmenin mümkün olduğu ‘gerçek’ yolculuk günlerinde yaşamış olsaydım.” diye yazıyor.

Ve yine, kaçıış olmayan bir çemberin içine sıkışmış olduğunu anlıyor:

“İnsan topluluklarının birbirleri ile iletişim içinde olması ve birbirini temas ettiği ölçüde yozlaştırması ne kadar az olursa; ilgili temsilcilerin onların çeşitliliğinin zenginliğini ve önemini anlaması o kadar az başarılı olurdu.”

Aynı zamanda, Naipaul tarzı misantropi ile Güney Asya hakkında yazabilirdi:

Pislik, kaos, rastgelelik, tıkanıklık; harabeler, kulübeler, çamur, kir; gübre, idrar, irin, dedikodu, ketumiyet ve büyüyen yaralar: bunlar kentsel yaşamın bize düzenli koruma sağlamasını beklediğimiz her şey, böylesine büyük bir maliyet pahasına nefret ettiğimiz ve önlem aldığımız her şey. Kızılderili coğrafyasında, tüm bu birlikte yaşamanın yan ürünleri herhangi bir sınırlama getirmiyor. Bunlar daha çok Kızılderili kasabasının gelişmek için ihtiyaç duyduğu doğal bir çevredir. Her bireye, herhangi bir cadde,

patika veya ara sokak onun için oturabileceği, uyuyabileceği ve pisliğini bırakabileceği, oracıkta yemeğini çıkarıp yiyebileceği bir ev gibidir. Bu pislik yüzünden onu dışlamak şöyle dursun, dışarı çıktığı, boşaltım yaptığı, serserilik ettiği için toplumdaki erkekler arasında statü bile kazanır.

İslam'ın ideal bir “baraka dini” olduğunu söylerdi. O'na göre görünüşündeki estetik şıklık İslam ahlakını ve dini düşüncesini kuşatan bağnazlığı örtbas eden bir “cila” idi. Batı kültürüne gelince, o da Ortaçağ'da İslam'la karşılaşmasıyla deforme olmuştu (“Batı, Haçlı Seferleri'ne katılarak İslam'a karşı çıkıyordu ve bu nedenle ona benziyordu”). Üstelik çeşitliliğini korumaya çalıştığı bir dünyada monokültürün tekdüzeliğini dayatmakla tehdit ediyordu.

Bu arada mit analizleri hızla devam etti. 1958'de *Structural Anthropology* [Yapısal Antropoloji] ortaya çıktığında, mitoloji çalışmaları üzerinde ya da belki tüm anlatılarda devrim yaratıyor gibiydi. Mitlerin desenleri ve ilkel unsurlarını izole etme fikrinin uzun bir geçmişi vardı, George Eliot'un detaycı hocası Edward Casaubon bu yüzden *A Key to All Mythologies* üzerinde durmaksızın çabalıyordu. Lord Raglan *The Hero* [Kahraman]'yu; James Frazer *The Golden Bough* [Altın Dal]'ı; Robert Graves *The White Goddess* [Ak Tanrıça]'yı yayımladı. Ama kimse miti böyle ansiklopedik bir açıdan ve sıkı bir titizlikle analiz etmemişti. Bugün çarpıcı olan şey, Lévi-Strauss'un utanmaz bilimciliği: *Bulfinch's Mythology* [Bulfinch Mitolojisi], *Principia Mathematica*'nın filtreden geçirilmiş hâlidir. Entelektüel özleminin kaynağı zirve (*acme*) ya da olmayana ergi (*reductio ad absurdum*) her ne idiyse, Lévi-Strauss “her mitin (kendisini oluşturan tüm değişkenler dahil) bir karşılığı vardır” formülünü doğrulayan “mantıksal-matematik analiz” ini sürdürüyordu.

Yani; $F_x(a): F_y(b) \simeq F_x(b): F_{a-1}(y)$ dir.

Denkliğe göre, herhangi bir terimin zıttı (örn: a ve a-1) ile yer değiştirebileceğini belirtir ve tabi “fonksiyon değeri” ile “terim değeri” ters çevrilebilir.

Bu “fonksiyon değerleri” ve “terim değerleri” neler? Maurice Godelier, [Claude Lévi-Strauss: A Critical Study of His Thought](#) adlı eserinde bu ve daha pek çok konu hakkında çok şey söyler. Marksist olduğu kadar yapısalcı da olan, Ecole des Hautes études en Sciences Sociales'in antropoloji profesörü Godelier, 1960'larda, Lévi-Strauss'un asistanıydı. Loyer: “Lévi-Strauss'un gökkubbesinde de olsa o özgür bir ruhtu.” der. Godelier'in çalışması, Lévi-Strauss'un önemli yayınlarının her birinin genişletilmiş bir özetini (oldukça detaylı bir diskografi tarzında) sunar. O, düşüncelerine her zaman katılmasa da kendi eleştirilerini bastırarak, başkalarının eleştirilerine karşı içtenlikle Lévi-Strauss'u savunuyor. Ve adı kötüye çıkan “kanonik form”u birçok antropoloğun yararsız ve/ya anlaşılmasız bulduğunu bildiği hâlde buna çalışmalarında (öyle az bir araştırmayla da değil) çokça yer veriyor. Godelier bir yandan bunun anlaşılmasız olduğunu kabul ederken (çünkü Lévi-Strauss spesifik olarak nasıl kullanılacağını hiç belirtmemişti) bir yandan da bilişsel bilim ve sosyal bilimlerin sentezine katkıda bulunabileceğinden şüpheleniyordu.

Daha az cömert bir okuma ile denilebilir ki Lévi-Strauss (öğrenciyken matematikte “umutsuz vaka” olduğunu kabul ediyor) matematiksel biçimciliğin bir tür kargo kültü fetişine yenik düştü. Belki başkalarının da bunu yapacağını düşünüyordu. *Hüzünlü Dönencelerde* okuma yazma bilmeyen bir grup

Nambikwara’lıya kalem, kâğıt dağıttığını anlatır. Bunun üzerine şef, düzgün altlık istedi ve anlamı varmış gibi davrandığı muğlak karalamalar, dalgalı çizgiler çizmeye başladı. “Şef nihayet yazmanın bir kişinin diğeri üzerinde otoritesini ve prestijini artırmanın bir aracı olduğunu anladı.” diyor. Lévi-Strauss’un adeta açığa kavuşturmamak için çırpındığı kanonik formül de bunun başka bir örneği gibi görünüyor.

İnzibati otorite ve prestij iddiası, Jean-Paul Sartre’ın (Lévi-Strauss’un entelektüel üstünlük için muhtemelen son rakibi) tam kapsamlı eleştirisini de açıklayabilir. *La Pensée Sauvage* [Kitabın başlığı bir kelime oyununu içeriyordu: *pensée*, hem “düşünce” hem de “hercai menekşe” anlamına geliyor ve Fransız baskısını beş yapraklı çiçek süslüyordu; sonunda *The Savage Mind* (Yaban Düşünce) olarak çevrildi ama Lévi-Strauss’un başlık önerisi *Mind in the Wild* daha iyi olurdu.]’da: “Sartre’ın yaklaşımı bilinçsizce ayrıcalık tanınmış (Sartre’ın sisteminde tarih tam bir “mit” rolü oynar); derinlemesine etnosentrik; modern ve ilkel düşünce tarzları arasında yanlış yönlendirilmiş bir karşıtlığa bağlı ve gülünç derecede sığ fenomenlerle sınırlı bir tarihtir.” der. Pek çok okuyucu, Sartre’a yönelik bu saldırıyı özgürleştirici buldu. Onlara göre ana söylem olan varoluşçuluk ve Marksizm’i geride bırakan yapısalcılık, krom kaplama türü bir titizlik, Sartre’ın kirli öznelciliğinin üstesinden geliyordu.

İnsan bilimlerinde devrim gibi görülen şey, muhalefeti ortadan kaldırdı. Lévi-Strauss sonunda Collège de France’da bir Sosyal Antropoloji Laboratuvarı kuracağı o kürsü ile ödüllendirildi. Edmund Leach ve Rodney Needham gibi önde gelen İngiliz antropologlar, İngilizce konuşulan dünyada onun çalışmalarını övdüler. *Key to All Mythologies*’e yeni başlıyordu. Daha sonra bu dört ciltlik bir çalışma olacak, *Mythologiques* adıyla yayımlanacaktı. Edward Casaubon’un “Sinoptik Tablolar”ı vardı. Lévi-Strauss ve yardımcıları daha yüksek teknoloji bir yaklaşım aradılar; mitlerin üç boyutlu grafiğini çizecek delgili bilgisayar kartları ve eşleştirilmiş Möbius şeritlerinden oluşan mobil cihazlar yaratmayı hayal etti.

Dörtlü çalışmasının ilki olan *The Raw and the Cooked*’da (1964) yemek pişirmenin doğa ve kültür arasında bir dönüşüm oluşunu inceler (Daha önce *Yapısal Antropoloji*’de gıdanın fonemi olarak “gusteme” (tat)’i tanıtmıştı.) Yakında ders kitaplarında yerini alacak olan bu çalışma eşkenar üçgene benzetilebilirdi. Tepe noktasında “çiğ”, sol altta “pişmiş” ve sağ altta “çürük” vardı. İlişkilere yatay olarak ateş; dikey olarak doğadan kültüre geçiş aracılık etti. Çiğ pişmek için olduğu gibi doğa da kültür içindir. Hayvanlar yiyeceklerini çiğ yerler ve ateşten korkarlar. Gıdayı doğa dönüştürdüğünde çürüme; kültür dönüştürdüğünde yemek pişirme olur. Kavurma (erkekler tarafından yapılır ve kap gerektirmez, bu nedenle daha doğaldır ancak etin kısmen tahrip olmasına da yol açar) ve kaynatma (kadınlar tarafından yapılır, bir kap gerekir ve eti daha uzun korur) arasında eleştirel bir ayırım yapıldı. *From Honey to Ashes* başlıklı ikinci cilt (1966); balın “çiğnin ötesinde”; külün (tütün dumanı) “pişmişin ötesinde” olduğu fikrinden çok şey çıkardı.

Lévi-Strauss’un baktığı her yerde simetrileri, homolojileri ve terslikleri bulma yeteneği vardı. “Eğer kuşlar metaforik insanlar ise; köpekler metonimik insanlar, sığırlar metonimik insanlık dışı varlıklar ve yarış atları metaforik olarak insanlık dışı varlıklar olarak düşünülebilir.” diyor *Savage Mind*’da. Burada, Fransız çiftçilerin insanları ya da köpek türlerini isimlendirirken kullandığı niteliklerin aksine; ineklerine derisine veya mizacına göre isimler verdiklerini söylemek gerekir. O, verilen isimlerin

köpekler sentagmatik zincirden gelirken diğeri paradigmatic grupta olduğu için farklı olduğu sonucuna varmıştır. (Rusty adında tanıdığım bir köpek buna karşı çıkardı.) *Mythologiques*'in *The Origin of Table Manners* adlı üçüncü kitabında, biz başımızı kuru ve ellerimizi temiz tutmak için şapka takıp, çatal kullanırken; vahşi toplumlarda görgü kuralları nesnelerin saflığını insanın pisliğinden korumaya hizmet eder.

Bu formülasyonlar içgörü gibi görüldü, ancak kim araştırmaya karşı koyabilir ki? Daha ayakları yere basan antropologlar (Malinowski ve Evans-Pritchard'ın öğrencileri olan Leach ve Needham gibi) için Lévi-Strauss'un parlak zihninin ürünleri inandırıcılığın sınırlarını zorlamaya başlamıştı. Dorethea, onun değişken varsayımlar arasında yüzdüğünü söyleyen Casaubon'a katılıyordu. Lévi-Strauss'un çalışmaları eski meraklıları tarafından çeşitli şekillerde yavanlaştırılmıştı. Needham, Lévi-Strauss'un en büyük sürrealist olduğuna hüküm verse de onun etnografik referansları ümitsiz bir şekilde güvenilmezdi. Rüya için Freud ne ise mitler için de Lévi-Strauss oydu. Leach şunları yazdı: "Her şey çok açık ve basitçe doğru olmalı. Yine de merak etmeye başlıyorsun." O, Lévi-Strauss'un mantığına uyduğu sürece her türlü kanıtı, ne kadar tehlikeli olursa olsun kabul edeceğini ve onunla çelişen herhangi bir kanıtı görmezden geleceğini ya da ortadan kaldırmanın yollarını bulacağını düşünmeye başlamıştı. Diğerleri onun bu tarihdışılığı gördüklerinde dehşete düştüler. Yeni Kaledonya'nın etnograflarından Abla Bensa: "Lévi-Strauss, kapsamlı bir şemaya uydurduğu her şeyin mükemmel bir resmini çizdi." dedi Wilcken'e. "Yine de sahaya girmeye ve sömürgeciliğin etkilerini görmeye başladığımda kuşku duymaya başladım."

1960'lı yıllar geçtikçe, yapısalcılık Paris'te de parlaklığını kaybetmeye başladı. Postyapısalcılığın büyük eserleri ortaya çıktı, Lévi-Strauss'a danışılacak bir otorite olarak değil, analiz edilecek bir metin olarak muamele edildi. Olanları kabul etmiş gibi göründü, sonraları gastronomik bir metafor sundu: "Eğitimli Fransız halkı" dedi, "Bir süredir yapısalcılıktan beslenmişti, ama bulumikti.[†] Gaullist sadakatini koruyan Lévi-Strauss, gençler arasında Sartreci düşüncenin yeniden canlanması olarak gördüğü şey karşısında dehşete düştü. 1967'de bir muhabire: "Hâlâ sol bir adamın işkembesi (cesareti)ne sahibim. Ama benim yaşımda bunun beyin değil işkembe olduğunu biliyorum."

Fransız ekonomist ve köşe yazarı Guy Sorman, Lévi-Strauss'un kendisinin bir muhafazakâr olduğunu (bazıları bilmemeyi tercih etseler de) ve ister Fransa'da ister onun sevgili New York'unda muhafazakârlar seçimleri kazandığında her zaman sevindiğini saklamadığını yazar. Vietnam Savaşı'na karşı olduğunu dile getirmeyi reddetti. Sömürgecilikten kurtulma konusundaki görüşü ona oldukça nitelikli geliyordu. Modernleşmeyi amaçlayan yeni devletlerin, medeniyetsiz toplumlar için sömürgeci toplumlardan daha büyük bir tehdit oluşturduğunu düşünüyordu. 68 Mayıs'ının kargaşalı günlerinde bir öğrenci tahtaya karşıt düşüncüyü körükleyen bir slogan yazdı: "Yapılar sokaklara dökülmez."

1980 yılına gelindiğinde ürettiği akrabalık teorisi "kadını hediye olarak görme" kavramı etrafında dönen bir adam, Marguerite Yourcenar'ın Fransız Akademisi (*ölümsüzler*)'ne ilk kadın üye olarak

* Edmund Leach, *Claude Lévi-Strauss* (Viking, 1970), p. 57.

† Bulimia: Yeme-çıkarma bağımlılığı, —ÇN

seçilmesini engellemeye çalışıyordu. Sadece yedi yıl önce göreve getirilmiş olan Lévi-Strauss, bir arkadaşına dehşetle bazı Kızılderili kabilelerinden örnek vererek bir organizmanın temel bir şeyi değiştiğinde yok olacağını söylüyordu. Beka meselesi olduğu için bu ‘hediye’ reddedilmek zorundaydı. Quai Branly Müzesi’nin kuruluşunda ve Fransız Başkan Jacques Chirac’ın Antropoloji Müzesi’ni restoresinde gönüllü çalıştı. Lévi-Strauss, kültürel bağlamın dışında kalan yerlilere ait çalıntı nesneleri sergilediği için onu azarlayanlara aldırmadı. Peki ya Louvre Müzesi’ndeki dini sanat ne olacaktı?

Meşhur şöhreti farklı yollarla yayıldı. Fransız televizyon ve radyosunda uzun süredir varlığını sürdürüyordu. Bununla kalmayıp 1960’ların sonunda bir NBC söyleşi programında yer aldı, Vogue’da yayınlandı, *Playboy*’da tartışıldı. *Lire* dergisi 1980’de kimin en etkili çağdaş düşünür olduğu konusunda bir anket yaptı, Lévi-Strauss birinci oldu.

Ancak daha sonraki yıllarında iktidarının yıpranması konusunda sessiz kalamadı. 1999’da ölümünden on yıl önce: “Ulaşmayı hiç hayal edemediğim ve bana da hayatımın en ilginç sürprizlerinden biri olan bu büyük çağda kendimi parçalanmış bir hologram gibi hissediyorum.” dedi. “İçimde benim dörtte birim ya da yarım olan gerçek bir ben var ve hala bütünü bir fikrini canlı tutuyor.” Kısa zaman sonra “ölümsüzler”in şimdiye kadarki en yaşlısı olma ayrıcalığına sahip oldu. Yüz yaşına bastığında (bundan sonra bir yıl kadar ancak yaşadı) Başkan Nicolas Sarkozy onu ziyaret edip yeni yaşını kutladı; dünya çapında kutlamalar yapıldı ve büyük Quai Branly amfi-tiyatrosuna adı verildi. Parçalanmış hologram tarihe yazıldı ve mitin bazı özelliklerine benzeyen hayat hikayesi yeniden yazıldı.

Loyer’ın derinlemesine araştırılmış biyografisi “bütünü bir fikrini canlı tutmaya” kesinlikle yardımcı oluyor. İngilizce’ye muhtemelen fazla titizlikle çevrilmiş olmalı; kişi bir çeviri okuduğunu nadiren unutuyor. Ayrıca onu asıl meşgul eden konu olan modeller ve yöntemlere hafifçe değinilmiş. Ana dili İngilizce olan çoğu okuyucuya Wilcken’in incelikle yazılmış, entelektüel açıdan sağlam 2010 biyografisi sunuldu. Yine de Loyer’ın anlattıkları ilgi çekici ve dolu (belki de hatalarla doluydu) bulundu. Onda bazen bir savunma avukatı açıklaması havası vardı. Lévi-Strauss ne zaman ikircikli görülse Loyer hemen onun eleştirilerinin postkolonyal çalışmalara karşı girilen eleştirilerle uyumlu olduğunu anlatmaya başlar. Yourcenar’ı Fransız Akademisi’nden uzak tutmak için verdiği başarısız çabayı anlatırken, ertesi yıl bir süre için kendisinin yerine bir kadın öğrencisi Françoise Héritier’i ayarladığı gerçeğini de bununla birlikte anar. Fransa’daki en iyi ikinci antropolog sayılan Godelier, bu konuda hep şüphe duydu. Loyer’e göre Lévi-Strauss sadece; akademinin prestijini ve gücünü geleneğe titizlikle riayet edişine borçlu olduğu kanısındaydı. Ayrıca, o zamanlar Yourcenar’ın Maine’de yaşadığını da belirtiyor.

Aslında, Lévi-Strauss’u acımasızca eleştirenlerin çoğu bize mirasının değerini en iyi şekilde gösteriyor. Leach, Lévi-Strauss’un mitolojisini şu muhakemeyle ile özetledi: “Burası bir şair ülkesi.” Diyelim ki onu şair ve eleştirmen William Empson’la aynı kefeye koyduk; yine de o hem sevgiyi hem de hoşnutsuzluğu (a ve a-1) dile getirdi. Lévi-Strauss her ne kadar Evans-Pritchard’ın antropolojinin nihai olarak hümanist ve yorumsal olduğu fikrine karşı çıksa da o kesinlikle ilham verici bir tercümandı, parlak bir okuyucuydu. Ayrıca ilmini bilimsel araştırmanın bir egzersizi olarak değil hem zamanının hem de müstesna bir aklın ürünü olan kültürel çalışma olarak konumlandırmak, yükselmek değil konumunu

düşürmektir.

Bilimin mihenk taşları konularını ilerletmeyi başardıklarında artık onlara danışılmasına gerek kalmaz: Fizikçiler Newton çalışmazlar; kimyagerler Lavoisier'i incelemezler. Yayınları bilimsel araştırmanın sonraki çalışmaları içine dahil edilir ve yenileri ile değiştirilir. Buna karşın edebi veya müzikal hayal gücünden etkilenmiş kültürel nesneler, kendileri olarak ve kendileri için deneyimlenmeyi bekler. Bu yüzden Hazlitt: “Sanat ilerici değildir” der. Casaubon’lar, konu dışı kalmaya mahkumdur; George Eliot’lar direnir. Lévi-Strauss’un bilimsel külliyatının bir kısmı hayatta kalırsa, bunun nedeni bilimsel özelemlerinin olmaması olacaktır.

Kayda Değer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan *sosyalbilimler.org*, sosyal bilimler alanında çalışma yürüten her bireyin yararlanmasına veya katkı sunmasına açık akademik bir web sitesidir. Hakkında detaylı bilgi almak için sosyalbilimler.org/hakkinda sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube’da **@sosbilorg** kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*’i takip edebilirsiniz.

sosyalbilimler.org/abonelik sayfasından e-bülten abonesi olarak, her pazar günü, o hafta içinde sosyalbilimler.org’da yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.

sosyalbilimler.org’da yayımlanan metin, video ve podcastlerin paylaşıldığı Telegram grubuna **t.me/sosbilorg** adresinden katılabilirsiniz.